

фиксации в нормативных документах эффективной модели профессионала в процессе подготовки будущего специалиста.

O.V. Kvasnyk

**FEATURES OF FORMING OF SOTSIOKULTURNOY COMPETENCE
IN THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL PREPARATION OF THE
ENGINEERS VTUZ**

The features of forming of sotsiokulturnoy competence in the conditions of professional preparation of the engineers VTUZ are considered an author.

In the article modern approaches and receptions of preparation of future engineer to introduction of the personality oriented technologies of teaching are analysed and exposed. It is indicated on the necessity of creation and fixing in the normative documents of effective model of professional in the process of preparation of future specialist.

Стаття надійшла до редакції 2.09.2009

УДК 378: 159

*Гур'єва Я.В.,
м. Харків, Україна*

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНОЇ
КУЛЬТУРИ В ГУМАНІТАРНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ
ЗАКЛАДІ**

Однією з основних причин неефективного здійснення державної інноваційної політики є вкрай малі обсяги нововведень навіть у тих галузях, які зазвичай розглядаються як інноваційні, у тому числі й у сфері людського капіталу (освіта, наука, культура, екологія). (Тим часом у Західній Європі саме в інноваційних галузях створюється та реалізується понад 80 % інновацій [12, с. 43]). Причини такого становища зовсім не стосуються здатності сприймати інновації особистістю чи спільнотою, тобто мова повинна йти про феномен інноваційної культури.

Актуальність проблеми. В умовах становлення та розвитку педагогіки якісно новим ресурсом стають творчі здібності людей, здатних постій-

но генерувати нові ідеї, розробляти передові технології. Важливим чинником формування бажаних параметрів інноваційного ресурсу, з огляду на довгострокове зростання культурних, соціально-економічних, творчих стандартів суспільства, необхідно розглядати не стільки педагогічну, скільки соціальну політику, спрямовану на розвиток творчих здібностей громадян, формування відповідного рівня інноваційної культури [6].

Аналіз наукових праць, присвячених проблемам інноваційного розвитку та інноваційних технологій у системі вищої освіти [1 – 13], свідчить про недостатнє вивчення особливостей формування інноваційно активної особистості та інноваційної культури як науково-педагогічних працівників, так і студентів.

Відтак, метою статі було встановлення соціально-психологічних детермінант інноваційної культури в гуманітарному вищому навчальному закладі.

Результати аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій.

Існує кілька точок зору щодо поняття інноваційної культури. Так, В. Балабанов під такою культурою розуміє особливу форму (різновид) загальнолюдської культури, що становить нову історичну реальність, яка виникла завдяки прагненню суспільства до духовного та матеріального самооновлення і яка є передумовою якісних змін життєдіяльності людей, найважливішим соціально-психологічним фактором суспільного розвитку [2, с. 388].

Інноваційна культура відображає не лише рівень розвитку інноваційних процесів, але й міру участі в цих процесах людей, їх задоволення від цієї участі. Вона забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їх готовність і здатність підтримувати й реалізовувати інновації у всіх сферах життя [7].

Інноваційна культура – складова загальної культури людини поряд з національною, політичною, правовою, економічною, духовною, педагогічною, управлінською, корпоративною, інформаційною, професійною, методологічною та іншими видами культури [2, с. 389].

Інноваційна культура – це система цінностей, що відповідають інноваційному розвитку суспільства, держави, регіонів, галузей економіки, підприємств, установ, організацій і відображають індивідуально-психологічні якості, інші найважливіші соціальні цінності людини, які сприяють формуванню та розвитку інноваційно активної особистості [8].

Особливого значення феномен інноваційної культури набуває в системі вищої освіти у зв'язку з переосмисленням основних принципів побудови освітньо-виховного процесу, організації на новому рівні вузівської

науково-дослідної роботи, осмисленням історичного минулого українського народу, поверненням до джерел національної ментальності та культурно-історичних традицій. Виходячи з цього, розвиток інноваційної культури передбачає чітке розуміння специфіки гуманітарної освіти, її цілей, змісту, засобів, форм і методів, розгляд гуманітарної освіти як процесу гуманоцентричного та культуроцентричного навчання і виховання, що має на меті засвоєння людиною пріоритетних цінностей культури, які складають ядро світогляду та невід'ємну складову особистісних переконань громадянина [9, 10, 11]. Отже, вища освіта переносить наголос з позитивного (наукового) знання на особистість і культуру для відновлення цілісної культури шляхом формування ціннісної свідомості особистості як носія, творця та субстрату культури [4].

Розвиток інноваційної культури в системі освіти України повинен передбачати повномасштабне включення психологічних механізмів інтеграції особистості в культурне медійне середовище, що потребує переосмислення самої суті освітньо-виховного процесу. Зміна освітньої парадигми вимагає від науково-педагогічного працівника пошуку нових ідей, подолання усталених стереотипів, професійного саморозвитку й самовизначення.

У наш час викладач потрапив в умови вибору нових форм і методів, новітніх технологій навчання. Вибір власної професійної позиції визначає всю подальшу кар'єру викладача, тому дуже важливо, щоб цей вибір було зроблено свідомо і зважено. З іншого боку, становлення культурологічного підходу до організації освітнього процесу у вищій школі залежить від змін, що відбуваються в рамках культурологічних дисциплін (література, мова, історія, народознавство, правознавство тощо). В основі цих змін – загальні завдання з відродження національної культури, відтворення національного підґрунтя функціонування та розвитку соціокультурної та освітньо-виховної систем суспільства, гуманоцентрична інтеграція особистості в національний культурний простір.

Однією з умов формування інноваційної культури в системі освітньої діяльності є впровадження інтерактивних форм навчання, усунення негативних факторів, що перешкоджають впровадженню інновацій. Серед них: вплив освітніх традицій, психологічні бар'єри, що виникають при будь-яких змінах, брак мотивації до змін тощо.

Для розуміння інноваційної культури особистості необхідно враховувати її певні функції (**рис. 1**). Зокрема, серед 14 основних функцій варто детальніше охарактеризувати такі: пізнавально-перетворюючу, що здійснює заходи теоретичної і організаційної діяльності; регулятивну, яка визначає

важливу роль інновацій у розвитку суспільства та його соціальних інститутів; ціннісно-нормативну, що дає оцінку явищам у галузі інноваційної діяльності; комунікативну, яка передбачає спілкування та обмін досвідом з інновацій і технологій навчання; соціалізаторську, що розглядає інноваційну культуру крізь призму суспільних цінностей; прогностичну, яка передбачає вивчення і прогнозування можливих шляхів та напрямків розвитку інноваційної культури в окремій галузі; інтеграційну, що поєднує інші різновиди культури в єдину культуру особистості.

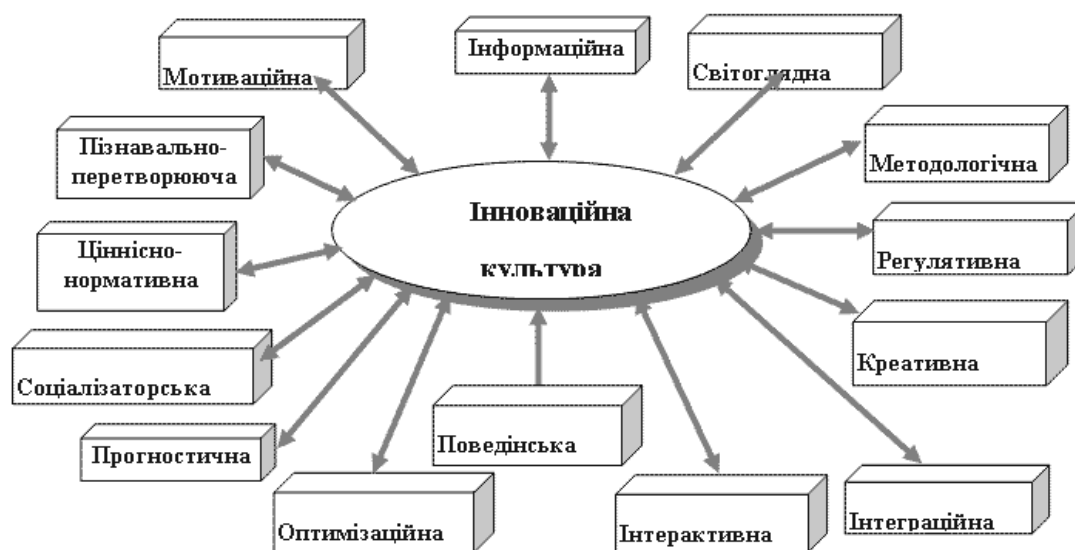

Рисунок 1 – Схема основних функцій інноваційної культури особистості

Розглядаючи зміст та функції інноваційної культури, необхідно враховувати тісний, органічний взаємозв'язок інноваційно активної особистості – інноватора з професійними ролями сучасного фахівця в певній сфері діяльності. Виходячи з цих позицій, можлива реалізація восьми провідних професійних ролей, що характеризуються таким змістом (рис. 2).

Рисунок 2 – Взаємозв’язок діяльності інноватора з професійними ролями фахівця

Так, концептолог у наведеній моделі виступає як провідник концепції управління інноваційною діяльністю; генератор ідей – як накопичувач творчих пошуків та прагнень особистості; організатор – як конструктор (архітектор) організаційної роботи; арбітр – як головна особа у вирішенні спорів і конфліктів; консультант – як людина, спроможна давати корисні поради, пропозиції та рекомендації; особа, що приймає рішення – як людина, що бере на себе певну відповідальність; експерт – як особа, здатна здійснювати кваліфікований аналіз та ґрунтовно оцінювати певні явища.

Отже, безпосередньо інноватор є ключовою постаттю: він виступає як ініціатор і захисник інтересів людей у сфері інноваційної діяльності.

Наведена модель взаємозв’язку діяльності інноватора з професійними ролями фахівця становить певний інтерес з психолого-педагогічних позицій і може розглядатися як синергетична модель професійних ролей при підготовці фахівців нового покоління з напрямків навчально-виховної роботи в сучасному вузі.

Інноваційна культура особистості може формуватися двома шляхами: як стихійно, так і в результаті цілеспрямованої діяльності держави, соціальних інститутів, громадських організацій, педагогічних колективів тощо. Домінувати повинен саме другий шлях, який розглядається в контексті цілеспрямованої, послідовної, систематичної діяльності вказаних структур з формування певної системи інноваційних знань та умінь, системного мис-

лення і позитивних почуттів. Для того, щоб цей шлях був ефективним, він має здійснюватися безперервно, цілеспрямовано, послідовно, бути забезпеченим певною інфраструктурою (засобами, кадрами, методами, технологіями тощо).

Інноваційна культура науково-педагогічних працівників є ознакою високого ступеня їх участі у науково-виховній діяльності. Вона відображає стан впровадження інновацій у навчально-виховний процес та науково-дослідну роботу.

Ступінь інноваційної культури, досягнутої в сучасному вузі, значно впливає на ефективність підготовки майбутніх фахівців, форми та засоби навчально-методичного забезпечення окремої спеціальності і напрямку підготовки за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем, визначає міру визнання загальнолюдських цінностей і пріоритетів стосовно інноваційної діяльності.

Важливою в сучасній медійній освіті є проблема формування та розвитку інноваційної культури студентської молоді. Адже інноваційна культура саме цієї категорії людей через двадцять – тридцять років буде визначальною для формування та реалізації моделі інноваційного розвитку держави й суспільства. Поступовий розвиток суспільства за цей період приведе, очевидно, не лише до багаторазової зміни поколінь техніки, змісту, кількості та структури професій, але й до підвищення рівня вимог до інноваційної культури управлінського персоналу [13, с. 31].

В умовах діяльності сучасного ВНЗ для підвищення рівня інноваційної культури науково-педагогічних працівників і студентів слід створити належну інноваційну інфраструктуру, в якій необхідно мати інноваційний відділ, що є навчально-методичним та консалтинговим центром з питань інноваційної діяльності. Створення такого відділу передбачає забезпечення реалізації функцій: організаційної, навчально-методичної, експертної, консультативної, координаційної, інтеграційної, контролюючої, прогнозуючої, управлінської. Їх системна реалізація слугуватиме підґрунтям для вдосконалення інноваційної діяльності, підвищення рівня педагогічної майстерності, формування знань, умінь, навичок студентів та розвитку інноваційної культури всіх учасників навчально-виховного процесу. Отже, результативність інноваційної діяльності в галузі вищої освіти має розглядатися як функція оптимізації інноваційної культури та поведінки учасників освітнього процесу, зростання творчого потенціалу викладачів і студентів, їх готовності до сприйняття та використання інновацій, дотримання методоло-

гічних принципів та усунення психологічних бар'єрів в інноваційній діяльності.

Перспективи подальших соціально-психологічних досліджень інноваційної культури в сучасному гуманітарному ВНЗ полягають в інтегрованому дослідженні та цілісному прагматичному втіленні в інноваційній діяльності психолого-педагогічних, психогігієнічних та духовно-світоглядних аспектів в умовах гуманізації освіти, що сприятиме вирішенню пріоритетних проблем, пов'язаних з розвитком вищої школи України.

Висновки. В сучасній соціально-психологічній та психолого-педагогічній літературі проблематика інноваційного розвитку, інноваційних технологій та формування інноваційної культури в системі вищої освіти досліджена недостатньо. Особливого значення феномен інноваційної культури набуває у вищій школі у зв'язку з переосмисленням принципів побудови освітньо-виховного процесу, організацією науково-дослідницької роботи, переоцінкою історичного минулого українського народу, поверненням до джерел національної ментальності та культурно-історичних традицій соціуму.

Інноваційна культура є складовою загальної культури особистості, побудованої на певній системі цінностей та ідеалів, принципах інноваційної моделі поведінки людини. Вона реалізується шляхом системного формування ціннісної свідомості особистості як носія, творця та субстрату культури за допомогою повномасштабного включення психологічних механізмів інтеграції особистості в культурне медійне середовище.

Інноваційна культура особистості формується двома шляхами: стихійно і в результаті цілеспрямованої діяльності держави, соціальних інститутів, громадських організацій, науково-педагогічних колективів. Саме другий шлях повинен домінувати в контексті цілеспрямованої, послідовної, систематичної діяльності вказаних структур з формування певної системи інноваційних знань, умінь та навичок, системного мислення і позитивних почуттів особистості.

Серед індивідуально-психологічних якостей науково-педагогічних працівників гуманітарного ВНЗ, що визначають рівень їх інноваційної культури за критерієм важливості, найвагомішими є: загальна професійна компетентність та ерудиція, самостійність, незалежність та оригінальність суджень, високий інтелект та аналітичний склад розуму, високий ступінь зацікавлення власною справою, пошук нових методів і прийомів роботи, духовний рівень особистості.

За фактичною наявністю певних якостей у професорсько-викладацького складу найбільш значущими є такі характеристики, що

впливають на інноваційну культуру: вміння знаходити підхід до студентів, легко налагоджувати спілкування, критичність та об'єктивність у самооцінках, високий ступінь зацікавлення власною справою, наполегливість у досягненні власних цілей, високий рівень духовної культури, інтелігентність, порядність, тактовність у навчально-виховній та науково-дослідницькій діяльності.

За критерієм важливості індивідуально-психологічних якостей, що визначають рівень інноваційної культури студентів гуманітарного ВНЗ, найбільш значущими є характеристики: високий інтелект, аналітичний склад розуму, підвищений інтерес до нового, невідомого, наполегливість у досягненні власних цілей, самостійність, незалежність, оригінальність суджень, терпимість та увага до думки інших, уміння передбачати та прогнозувати. За фактичною наявністю у студентів певних якостей, що впливають на їх інноваційну культуру, найвагомішими є: наполегливість у досягненні власних цілей, підвищений інтерес до нового, невідомого, терпимість та увага до думки інших, уміння передбачати й прогнозувати, критичність та об'єктивність у самооцінках, постійний інтерес до розширення професійного та культурного світогляду.

Для підвищення рівня інноваційної культури в гуманітарному ВНЗ доцільно створити належну інноваційну інфраструктуру, що має бути навчально-методичним і консалтинговим центром з питань інноваційної діяльності, в рамках якого забезпечуються організаційна, навчально-методична, експертна, консультативна, координаційна, контролююча, прогноуюча, інтеграційна та управлінська функції. Їх системна реалізація є підґрунтям для вдосконалення інноваційної діяльності, підвищення педагогічної майстерності, формування сталих умінь і навичок студентів, розвитку відповідного рівня інноваційної культури учасників навчально-виховного процесу у гуманітарному вузі.

Список літератури: 1. Амитан В. Н., Киклевич Ю. Н., Филатов Д. Е. Инновационное развитие Донецкого региона: состояние и перспектива / НАН Украины, Ин-т економіко-правових досліджень. – Донецьк: ООО „Юго-Восток”, ЛТД, 2002. 2. Балабанов В. О. До проблеми формування інноваційної культури суспільства // XXI століття: Альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія: Матеріали третьої міжнародної науково-теоретичної конференції, 21 – 22 травня 2004 року. – Частина 1. / Ред. Г. П. Балабанова. – К.: Фенікс, 2004. – С. 388 – 391. 3. Гальцева Т. О. Психологічна зрілість вчителя – необхідна умова реформування освіти //

Нива знань, 2001. – № 4. 4. Дзіговський С. М. Через активні форми до інноваційної діяльності вчителя // Нива знань, 2001. – № 4. 5. Євсєєва О. В. Структурні компоненти кваліфікаційної характеристики випускника біолога педагогічного вузу // Педагогіка і психологія, 1998. – № 2. – С. 152 – 160. 6. Иноземцев В. Очерки истории экономической общественной формации. – М.: Таурус Альфа, Век, 1996. – 400 с. 7. Николаева А. Н., Лисин Б. К. Инновационная культура как культура перемен (проблема, задачи, дефиниции, предложения) // Инновации, 2002. – № 7 (54). 8. Носков В. И., Кальянов А. В., Мирошниченко О. В. и др. Инновационные технологии в гуманитарном вузе / Под ред. проф. В. И. Носкова. – Донецк: ООО „Лебедь”, 2002. – 288 с. 9. Романенко М. Технологізація освіти і соціокультурні методики // Нива знань, 2001. – № 4. 10. Романенко М. І., Смотрицький Є. Ю. Про специфіку викладання гуманітарних дисциплін // Нива знань, 2001. – № 4. 11. Смотрицький Є. Ю. Історична свідомість як мета історичної освіти // Нива знань, 2001. – № 4. 12. Соловьев В. П. Исходные условия осуществления государственной инновационной политики Украины // Инновации, 2002. – № 7 (54). 13. Шегда А. Теоретичні аспекти розробки сучасної концепції і підготовки менеджерів // Вища школа, 2001. – № 1. – С. 26 – 33.

Я.В. Гур'єва

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ В ГУМАНІТАРНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті розглядаються значення, поняття, зміст та функції інноваційної культури, аналізуються індивідуально-психологічні якості особистості студентів та науково-педагогічних працівників гуманітарного вузу, котрі визначають рівень їх інноваційної культури. Наводяться залежності інноваційної культури від найбільш значущих перемінних, розглядаються заходи щодо її підвищення. Окреслюються перспективи подальших досліджень цієї проблеми.

Я.В. Гурьева

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ИННОВАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ – В ГУМАНИТАРНОМ ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

В статье рассматриваются значения, понятия, содержание и функции инновационной культуры, анализируются индивидуально психологические качества личности студентов и научно педагогических работников гуманитарного вуза, которые определяют уровень их инновационной культуры. Наводятся зависимости инновационной культуры от наиболее значимых переменных, рассматриваются мероприятия по ее повышению. Очерчиваются перспективы последующих исследований этой проблемы.

J.V Hureva

SOCIALLY PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF INNOVATIVE CULTURE ARE IN HUMANITARIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

Values, concepts, maintenance and functions of innovative culture, are examined in the article, individually psychological qualities of personality of students and scientifically pedagogical workers of humanitarian institute of higher, which determine the level of their innovative culture, are analyses. Dependences of innovative culture are pointed on most meaningful variable, measures are examined on its increase. The prospects of subsequent researches of this problem are outlined.

Стаття надійшла до редакції 1.10.2009 р.

УДК 371.26: 378.14

*Харченко А.О.,
м. Харків, Україна*

ОЦІНКА ЗНАНЬ ТА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

Загальна постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза зумовила пошук ефективних шляхів і засобів істотного удосконалення освіти й підвищення професійної компетентності фахівців. Йдеться